

Výnimočné naštudovanie

Opera *Kráľ Roger* patrí nepochybniteľne k vrcholným dielam powagnerovskej opernej tvorby. Jej uvedením sa Štátne divadlo Košice významným spôsobom zapísalo do dejín slovenskej hudobnej kultúry.

Szymanowského fascinácia a dokonalá znalosť prostredia starovekých sicílskych chrámov, kde spojenie antických arabských a byzantských prvkov evokuje symbiózu mytológie a filozofie, dostali v tomto diele neopakovateľnú hudobnú podobu. Hlavné inšpiračné zdroje príbehu o kráľovi Rogerovi tvoria Platónov dialóg *Symposion* a Nietzscheho esej *Zrodenie tragédie z ducha hudby*. Večný rozpor medzi dionýzovským a apolónským vnímaním lásky je v príbehu odohrávajúcim sa na sicílskom dvore Ruggiera II. konfliktom medzi kresťanmi a prívržencami Pastiera (Erosa) prichádzajúceho medzi ľudí a kázuceho im o svojom bohu. Platónova „vína pitka“, počas ktorej filozofi a umelci diskutujú o pohľade na boha lásky, je z obdobia, keď bol intímny vzťah medzi dvoma mužmi považovaný za vyššiu formu lásky. Jej účelom nebolo splodenie potomstva, ale naplnenie vznešenejšieho posolania, manifestujúceho sa napríklad aj v tvorbe umenia.

Szymanowského *Kráľ Roger* je v tomto zmysle plný vnútorného konfliktu muža, v ktorom zápasí zmyselnosť s rozumom. Túžba po niečom vyššom, neznámom, inom, nedosiahnuteľnom lomcuje jeho telom o to viac, keď vidí, ako jeho manželka nasleduje Pastiera. Z tohto zvláštneho manželského trojuholníka vzniká svetlo a slnko. V prijatí bezpodmienečnej lásky ako najsilnejšej všeobjímajúcej sily napokon nájde upokojenie aj Roger. „Milujúci je totiž niečo božskejšie než milovaný, lebo v ňom je boh“ (Platón, *Symposion*).

Priestor košického divadla neumožňuje umiestnenie veľkého orchestra v tradičnom orchestrisku. Inscenátori sa preto rozhodli posadiť ho na scénu, dej opery sa odvíja pred ním. Nedostatok miesta bol umne vyriešený schodmi, ktoré scénu spájali s divadelnou jamou. Vystupovali z nej hlavné postavy i zbor. V strede dominovala impozantná kópia bezhlavého torza sochy bohyně Niké Samotráckej, ktorá by sa v kontexte inscenácie dala prečítať aj ako personifikácia bezhlavej vášne s telom ženskej bohyně a krídlami Erosa. Tento monumentálny symbol bol zároveň aj účinnou bariérou zakrývajúcou dirigenta, ktorého gestá by mohli pôsobiť na divákov rušivo. Dve čierne kreslá a čierna pohovka evokovali nočný bar. Malý servisný stolík naľavo a zelené stolové lampy napravo ohraničovali inscenačný priestor. Nad orchestrom viselo množstvo mechanických panelov s reflexnou plochou. Svetlom, ktoré sa v nich odrážalo, sa symbolicky menila i scéna. Zlaté svetlo evokovalo chrám v prvom dejstve, v druhom sa takto zrkadlila atmosféra kráľovského dvora a v treťom brieždenie a východ slnka. Réžisér umne využil lesklú okrúhlu

plochu gongu a pomocou svetla ho premenil na slnko. Kostýmy korešpondovali s inscenačným minimalizmom. Oba zbory boli odedé v čiernosivom. V prvom dejstve so sviečkami v ruke symbolizovali kresťanov žiadajúcich Rogera, aby potrestal Pastiera hlásajúceho medzi ľuďom hedonizmus a dionýzovský spôsob vnímania lásky. V ďalších dejstvách sa farba zboru nemení. Ich prerod (priklon k Pastierovi) je naznačený parochňami (bakchantky) a snečnými okuliarmi. Boh, ktorý posielal ľuďom svojho Pastiera, je ako jasné snečné svetlo.



G. Hrženjak ako Roxana (foto: J. Marčinský)

V úvodnej scéne sa kráľovná Roxana v župane a čiernom eroticky vyzývavom spodnom prádle bezúspešne pokúša vzbudiť vášeň u svojho manžela. Neskôr si oblieka trblietavé večerné šaty. Roger má na sebe večerný čierny oblek, na ktorom sú pripevnené svetlá lemujúce obrisy jeho tela. Svietači Pastier rozpráva kráľovskému páru o svojom bohu a pozýva ich prijať jeho posolstvo lásky bez rozdielu pohlavia. Roxanu jeho výzva opantá a kráča za ním, zatiaľ čo Roger zostáva so svojimi pochybnosťami sám. V druhom dejstve sa objavuje Roxana v dlhých šatách telovej farby a spieva svoju prenádhernú pieseň. Pri tanci s bakchantkami stráca odev a ostáva iba v bielom korzete pripomínajúcom konštrukciu, ktorá drží pokope divadelné bábky alebo telo so zlomeninami po úraze. Roger má v tomto

zdravujúcom tanci na sebe už len roztrhanú košeľu a spodky. Edrisi, kráľov komorník, je oblečený bežne: nohavice, hnedý rolák a kožená bunda. Pri tanci bakchantiek sedí v kresle a robí si do notesa poznámky. Taktiež starostlivo upravuje svetidlo nad čiernou pohovkou. Naznačuje nám tu azda režisér odkaz na psychoanalytickú teóriu Siegmunda Freuda? Roger sa Edrisimu ako terapeutovi zverí so svojimi pochybnosťami. Edrisi mu radí, čo má robiť a napokon povie: „*Sen je dosnivaný, preatá retáz preludov!*“

Dominantnou zložkou košickej inscenácie je hudobné naštudovanie **Petra Valentoviča**. Orchester rozšírený o externých členov a oba zbory podali vynikajúci výkon. Akustický obraz zvuku bol rozložením na scéne odlišný ako obvykle a poslucháč si na to musel spočiatku privyknuť. Postavenie sólistov pred orchestrom však umožňovalo intenzívnejšie vnímanie ich výkonov, ktoré boli naozaj obdivuhodné. Farebne bohatý barytón poľského speváka **Michała Partyku** (Roger) znel majestátne predovšetkým v exponovaných polohách. Chorvátska speváčka **Gabriela Hrženjak** (Roxana) nechala svoj koloratúrny soprán nenásilne znieť v lyrických pasážach s krásnym legatom a jej výkon bol výrazne exponovaný aj herecky. Slovenský tenor **Juraj Holý** (Pastier) s medenou farbou hlasu dopĺňal farebné spektrum na bohatej palete, ktorú ponúka toto hudobne výnimočné dielo. Domáci tenorista **Maksym Kutsenko** (Edrisi) mal okrem svoju na scéne pomerne veľa práce s premiestňovaním rekvizit. V dvoch kratších sólových vstupoch sa plnozvučne predstavili altistka **Myroslava Havryliuk** (Díakonka) a jej kolega, basista **Michal Onufer** (Arcibiskup). Nemú úlohu Mladého chlapca, zosobňujúceho Rogerove snové predstavy a túžby, stvárnil **André Tatarka**.

Celý inscenačný tím si za túto inscenáciu zaslúži obdiv. Obe premiéry boli vypredané, no pri pohľade na programový plán sa prvá repríza neobjavuje. Chcela by som však veriť, že si toto dielo nájde svoje miesto v repertoári a neskončí ako kométa, ktorá zažiarila a stratila sa v nenávratne.

Katarína BURGROVÁ

Karol Szymanowski: *Kráľ Roger*
Réžia: Anton Korenčí
Konceptcia: Anton Korenčí, Roľand Khern Tóth, Stanislav Trnovský
Scénografia: Ondrej Zachar
Kostýmy: Boris Hanečka
Pohybová spolupráca: Andrej Petrovič
Svetelný dizajn: Róbert Farkaš
Dirigent a zbormajster: Peter Valentovič
Premiery v Štátnom divadle Košice 23. a 25. 11.